

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี และแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษานโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบฏอริบาน (Taliban) ถึงปัจจุบัน (ตุลาคม ค.ศ.2001 – 2008) ผู้เขียนได้นำกรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ ของแพทริค ที แมคโกแวน (Patrick T. McGowan) และฮาวาร์ด บี ชาปิโร (Howard B.Shapiro) ซึ่งได้กำหนดตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายต่างประเทศเอาไว้ 11 ตัวแปรมาวิเคราะห์ นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานในช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้แล้วผู้เขียนยังมองเห็นความสำคัญของ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ที่ทุกประเทศไม่สามารถมองข้ามได้ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ หรืออาจกล่าวได้ว่า การกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นต้องกำหนดโดยมีเป้าหมายเพื่อ ส่งเสริม และปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของตนเองเอาไว้ ผู้เขียนจึงได้นำ “แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ” (National Interest) มาใช้ประกอบในการศึกษาเรื่องนี้ด้วย เพื่อให้สามารถศึกษา และวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานได้อย่างครอบคลุม

กรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของแมคโกแวน(Patrick T. McGowan) และ ชาปิโร (Howard B.Shapiro)

แมคโกแวน และ ชาปิโร ได้เขียนหนังสือ The Comparative Study of Foreign Policy: A Survey of Scientific Findings โดยมีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มพูนความรู้ 4 ประการ กล่าวคือ 1) เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและด้านรัฐศาสตร์ให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้นักวิชาการสามารถเห็นว่า เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นซ้ำอีกหรือไม่ อย่างไร หรือมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต 2) เพื่อศึกษาปัจจัยบางประการที่ยังไม่มีการตรวจสอบ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในการกำหนดนโยบายต่างประเทศกับพฤติกรรมของนโยบายต่างประเทศ อันเป็นปัจจัยที่ผู้วิจัยมักจะมองข้าม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องศึกษาในทุกด้านของพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Behavior) และเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละปัจจัย 3) เพื่อใช้เป็นโครงสร้างของทฤษฎี หรือการสร้างสมมุติฐาน เกี่ยวกับสาเหตุ และผลกระทบ ของพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ

(Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variable) หรือผลผลิตของนโยบายต่างประเทศ (Output) 4) เพื่อใช้ในการพัฒนา สะสมเพิ่มพูนความรู้ เนื่องจากสามารถช่วยอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ค้นพบ(Finding) กับทฤษฎี แทนที่จะรายงานสิ่งที่ค้นพบเหล่านี้เท่านั้น แต่ให้สรุปเป็นสมมุติฐาน จากข้อมูลที่ค้นพบเป็นคำกล่าวโดยทั่วไป (General Statement) หรือข้อเสนอออกมา¹ ซึ่งข้อเสนอหรือคำกล่าวของ สิ่งที่ค้นพบเหล่านี้เรียกว่า “สมมุติฐาน” (Hypothesis) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำกล่าวเชิงวิเคราะห์ หรืออาจเป็นการแนะนำ โดยมีสิ่งใดผิดหรือถูกในการศึกษานโยบายต่างประเทศนั้นเราพูดถึงภัยคุกคาม (Threats), ความขัดแย้ง (Conflicts), และชาตินิยม (Nationalism) เป็นประเภทของ การกระทำ (Action) หรือเหตุการณ์ (Event) และ ขนาด, การพัฒนา, และความรับผิดชอบทางการเมืองอันเป็นลักษณะของเป้าประสงค์ที่แน่นอนของรัฐชาติ²

พวกเขามองว่าแต่ละประเทศย่อมมีพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศที่แตกต่างกัน เนื่องจากพวกเขามีความเป็นเอกภาพภายในประเทศ (Internally Unified) มากหรือน้อยกว่ากัน โดยประเทศที่มีความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมอย่างฝรั่งเศส อาจมีนโยบายต่างประเทศที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ส่วนประเทศอย่างไนจีเรีย ซึ่งมีการผสมผสานทางศาสนา ภาษา และกลุ่มทางสังคม หรือ มีความเป็นพหุนิยมทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) อาจมีนโยบายที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ³ และหากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า พหุนิยมทางวัฒนธรรมลดลงแล้ว ความต่อเนื่องของนโยบายต่างประเทศก็จะเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมองทางด้านแนวความคิด (Conceptually) แล้ว พหุนิยมทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ได้อ้างถึงระดับของความแตกต่างในรูปแบบของค่านิยม (Value Pattern) ภายในสังคม แต่ถ้ามองในทางปฏิบัติ (Operationally) แล้วพวกเขาสามารถวัดพหุนิยมทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) โดยการสร้างดัชนี (Index) ที่อยู่บนพื้นฐานของจำนวนภาษาที่ใช้พูดกันในประเทศ มาตรการทางด้านการศึกษาปฏิบัตินี้จึงมีความจำเป็นต่อการศึกษาต่อไป หาก พหุนิยมทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ถูกนำมาเกี่ยวพันกับความต่อเนื่องของนโยบายต่างประเทศ⁴

---

¹Patrick J. McGowan, Howard B.Shapiro, The Comparative Study of Foreign Policy: A Survey of Scientific Findings, Vol. 4, (Beverly Hills, California: Sage Publications, 1973), p. 14.

²Ibid., p. 17.

³Ibid.

⁴Ibid., p. 19.

หากต้องการทราบข้อเท็จจริงว่าทำไม ประเทศที่มีขนาดใหญ่กว่าและมีความมั่งคั่งมากกว่าถึงมีนโยบายต่างประเทศที่กระตือรือร้น (Active) มากกว่า คำตอบของพวกเขาคือ ทฤษฎี (Theory) โดยพวกเขาแสดงให้เห็นว่า มันเป็นความจริงที่น่าสังเกตว่า ขนาดของประเทศ และความมั่งคั่งสร้างความจำเป็นในการทำปฏิกริยา (Interact) กับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันพรมแดนอันกว้างขวาง (Extensive Frontiers) และส่งเสริมความมั่งคั่งโดยการค้า และหากพวกเขาเชื่อ สมมุติฐาน (Hypothesis) กับ ข้อสันนิษฐาน (Assumption) ซึ่งทั้งสองสิ่งมีความเท่าเทียมกัน รัฐบุรุษ (Statesmen) จะดำเนินการในกิจการต่างประเทศ เพื่อให้ค้นพบกับความจำเป็นของสังคมของพวกเขา จากสภาพการณ์ดังกล่าว แมกโกแวน และซาปิโร จึงได้รวบรวมเกี่ยวกับระดับของกิจกรรมนโยบายต่างประเทศของรัฐ อย่างเป็นทางการเป็นผล

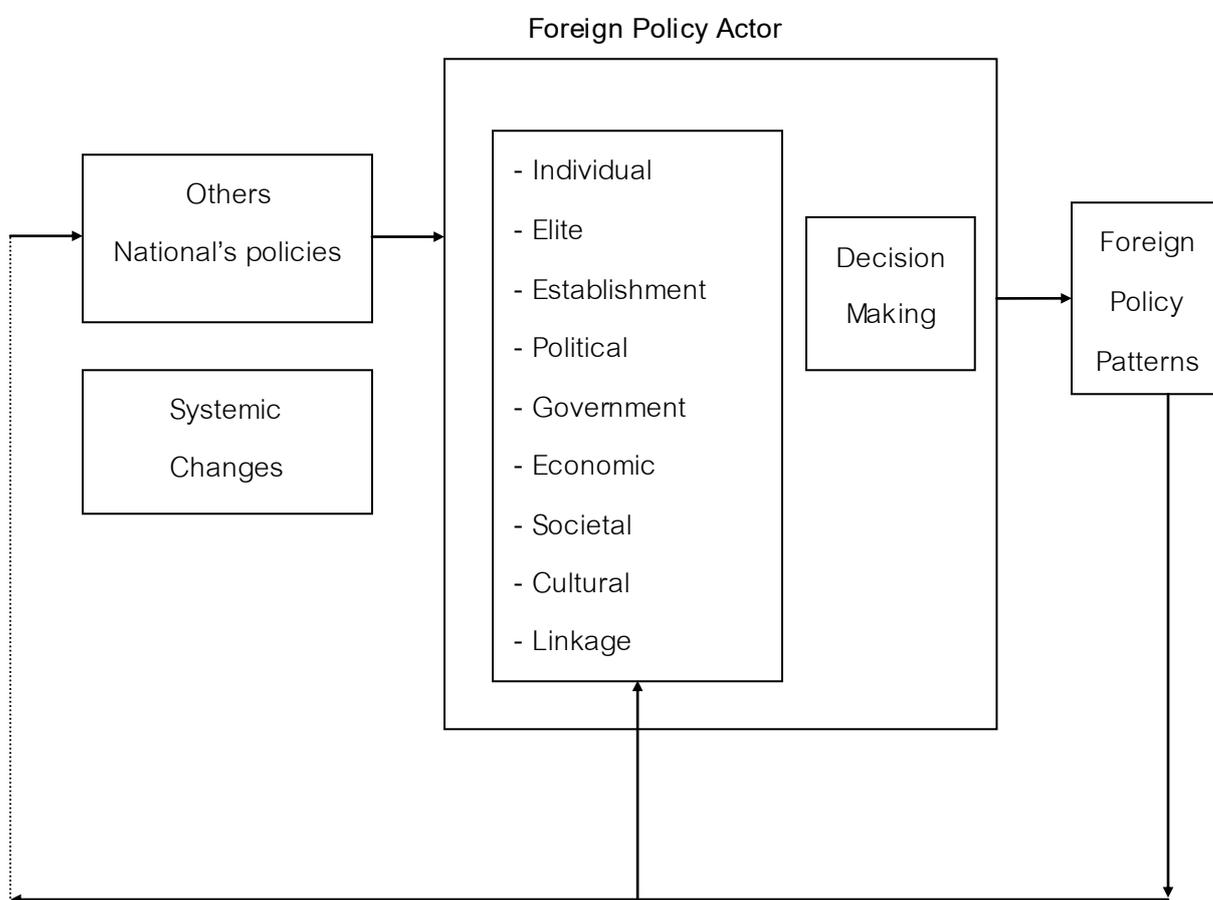
เลสเตอร์ มิลบราท (Lester Milbrath) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ว่า “ข้อสรุป (Summary) ที่มีประโยชน์อย่างแท้จริงต้องรวมเอาข้อเท็จจริงที่ไม่ปะติดปะต่อกันเข้าด้วยกันให้ครอบคลุม ดังนั้นทฤษฎีบางประเภทจึงเป็นสิ่งที่ต้องการ” ดังนั้น แมกโกแวน และ ซาปิโร ได้เสนอให้รวบรวมตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ หรือตัวแปรตาม (Dependent Variable) หรือพฤติกรรมด้านนโยบายต่างประเทศต่าง ๆ สำหรับพวกเขาตัวแปรตาม (Dependent Variable) และพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศเป็นการกระทำที่สามารถแยกแยะได้ ซึ่งดำเนินการโดยผู้แทนของรัฐบาลหรือตัวแทนของพวกเขาที่จะควบคุมพฤติกรรมของประเทศที่มีความสัมพันธ์ด้วย (Counterpart) ในทางที่ต้องการ โดยการกระทำเหล่านี้อาจรวมถึงความคิดเห็นหรือทัศนคติที่เหมาะสมของผู้แทนของรัฐ หรือกล่าวในอีกด้านหนึ่ง คือ ความเห็นของสาธารณชนเกี่ยวกับประเทศอื่น หรือประเด็นนโยบายต่างประเทศไม่ได้รับพิจารณาในผลผลิตของนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Output)⁵ อย่างไรก็ตาม มีบางพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการพิจารณาในการผลิตนโยบายต่างประเทศ กลุ่มเหล่านี้ คือ กลุ่มกิจกรรมข้ามชาติ (Transnational activities) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มการค้า และการเดินทางข้ามประเทศของประชากร การคมนาคมสื่อสาร ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของทางการทำให้แต่ละกิจกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญของนโยบายต่างประเทศของชาติ

---

⁵Ibid., p. 40.

ในแผนภาพต่อไปนี้จะอธิบายถึง ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ซึ่ง 9 ตัว เป็นตัวแสดงภายใน ส่วนอีก 2 ตัวเป็นตัวแสดงภายนอกหรือ สภาพแวดล้อมภายนอก โดยตัวแปรเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ในศาสตร์ของการศึกษานโยบายต่างประเทศเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าการทำงานของนักประวัติศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา นักจิตวิทยา และนักรัฐศาสตร์ จำเป็นต้องเข้าใจผลที่ตามมาของนโยบายต่างประเทศ

ภาพที่ 2.1
กรอบการกำหนดนโยบายของแมคโกเวนและซาปิโร⁶

⁶ibid., p 41.

ตัวแปรต่างๆ ข้างต้น ประกอบด้วย 11 ตัวแปร ดังต่อไปนี้⁷

1. Individual Variables (ตัวแปรเกี่ยวกับตัวบุคคล) กล่าวคือ เป็นตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศของแต่ละประเทศ เช่น นายกรัฐมนตรี ประธานาธิบดี หัวหน้าพรรค ผู้นำเผด็จการ เป็นต้น ลักษณะเฉพาะตัวของผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ บุคลิกภาพ การรับรู้ การเรียนรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์ และพื้นฐานทางสังคม โดยส่วนใหญ่การวิจัยเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศเปรียบเทียบ จะเน้น การรับรู้ (Perceptions) ของผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ และความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ พฤติกรรมและนโยบายที่พวกเขานำไปใช้

2. Elite variables (ตัวแปรเกี่ยวกับผู้นำ) หมายถึง ลักษณะร่วมของกลุ่มผู้นำในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ เช่น อายุ ระดับการศึกษา อัตราส่วนระหว่างผู้นำที่เป็นทหาร และเป็นพลเรือน การก้าวมาสู่กลุ่มผู้นำ พื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเป็นสมาชิกพรรค เป็นต้น โดยในทุกๆ รัฐนโยบายต่างประเทศมักถูกกำหนดโดยคนกลุ่มเล็ก

3. Establishment variables (ตัวแปรเกี่ยวกับสถาบันและองค์กรที่มีอยู่) เป็นการศึกษาลักษณะขององค์กรที่กำหนดนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งหน่วยงานด้านความมั่นคง เช่น จำนวนองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย ลักษณะของหน่วยราชการประจำอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เป็นต้น

4. Political variables (ตัวแปรทางการเมือง) หมายถึง ตัวแปรซึ่งแสดงลักษณะของระบบการเมืองภายในประเทศ โดยเน้นกระบวนการทางการเมืองภายในประเทศ เช่น การแข่งขันของระบบพรรค ระดับการขัดแย้งทางการเมือง และกิจกรรมของกลุ่มอิทธิพล การแข่งขันระหว่างนักการเมือง ระดับความพัฒนาทางการเมือง นอกจากนี้ยังคำนึงถึงกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีผลกำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวแปรทางการเมืองเน้นกระบวนการทางการเมืองที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ต่างกับ governmental variables ซึ่งเน้นโครงสร้างที่มีลักษณะถาวร

5. Governmental variables (ตัวแปรเกี่ยวกับรัฐบาล) เช่น รูปแบบของรัฐบาลว่าเป็นระบบประธานาธิบดี หรือ ระบบรัฐสภา ซึ่งความสามารถทางทหาร การได้รับเอกราช เป็นต้น

⁷Ibid., pp. 42 – 46.

6. **Economics variables (ตัวแปรทางเศรษฐกิจ)** เป็นตัวแปรที่ได้รับความสำคัญมากตามลัทธิมาร์กซิสม์ ซึ่งเห็นว่านโยบายต่างประเทศถูกกำหนดโดยระบบเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยมเป็นตัวก่อให้เกิดนโยบายต่างประเทศแบบจักรวรรดินิยม และระบบอานานิคมใหม่ รวมทั้งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ตัวแปรชนิดนี้ ได้แก่ ระดับความพัฒนาทางเศรษฐกิจ อัตราการค้าขาย ดุลชำระเงิน อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เป็นต้น

7. **Societal variables (ตัวแปรทางสังคม)** แสดงโครงสร้างทางสังคมโดยรวมของประเทศ เช่น จำนวนประชากร (มีส่วนกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในแง่ที่ว่า การขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติ อาจนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศ) อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร การแบ่งลำดับชั้นของสังคม และระดับการทำสังคมให้เป็นสมัยใหม่ เป็นต้น

8. **Cultural variables (ตัวแปรเกี่ยวกับวัฒนธรรม)** หมายถึง ตัวแปรที่แสดงถึงระบบวัฒนธรรมของประเทศ เช่น ระดับความแตกต่างของความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ระดับของความรู้สึกชาตินิยม ระบบข้อมูล ข่าวสาร สื่อมวลชน อุดมการณ์ ศาสนา เชื้อชาติ เป็นต้น

9. **Linkage variables (ตัวแปรเชื่อมโยงอดีตถึงปัจจุบันและอนาคต)** หมายถึง อิทธิพลของประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งในอดีตที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านนโยบายต่างประเทศในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นการกระทำของผู้กำหนดนโยบาย ผู้แทนทางการทูต สมาชิกองค์การระหว่างประเทศ และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ก็ถือว่ามีผลเชื่อมโยงกับตัวแปรนี้

10. **Other's Policies (นโยบายของประเทศอื่น ๆ)** หมายถึง การกระทำของประเทศอื่น ๆ ตัวแสดงอื่น ๆ หรือองค์การระหว่างประเทศ ที่มีผลโดยตรงต่อสังคมภายในประเทศ เช่น การเป็นศัตรู ภัยคุกคาม การช่วยเหลือจากต่างประเทศ การเยี่ยมเยียนระหว่างผู้นำ เป็นต้น

11. **Systemic variables (ตัวแปรเกี่ยวกับระบบระหว่างประเทศ)** เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบซึ่งกันและกันของตัวแปรทางสังคมและการเมือง และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ จำนวนเพื่อนบ้าน สภาพการเมืองระหว่างประเทศ ระดับความขัดแย้ง จำนวนสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

ตัวแปรที่กล่าวมาเหล่านี้ ต่างมีระดับความเปลี่ยนแปลงที่ต่างกันไป โดยปัจจัยผู้นำจะเป็นปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วที่สุด แต่รูปแบบทางด้านวัฒนธรรม (Culture Patterns) ของรัฐเปลี่ยนไปได้ช้ามากซึ่งอาจใช้เวลาหลายปี หรือหลายทศวรรษ แต่ปัจจัยด้านความเชื่อมโยงอดีตถึงปัจจุบัน (Linkage variables) เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย ดังจะเห็นได้จากภาพ ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2
อัตราการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต่างๆจากมากไปน้อย⁸

Individual	Elite	Political	Economic	Societal	Cultural	Systematic	Linkages
Rapid Change Hours and days)	Moderate Changes (weeks and months)		Slow Changes (months and years)			No Changes (history)	

นอกจากนี้ตัวแปรแต่ละตัวก็มีระดับความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่แตกต่างกันไป โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศมากที่สุด คือ กระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบาย (Decision – Making Process) และผู้ที่มีส่วนร่วมกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ อันเป็นตัวแปรเกี่ยวกับตัวบุคคล (Individual Variables) ส่วนตัวแปร (ภายใน) ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศน้อยที่สุด คือ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม โดยทั้ง 2 ปัจจัย

⁸Ibid., p.46.

เป็นความแตกต่างขั้นพื้นฐาน ที่เห็นได้ชัดเจน แต่หากเรียงลำดับ ปัจจัยที่มี ความเกี่ยวพันโดยตรง และใกล้ชิดที่สุด ไปหาปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องน้อยที่สุด หรือ อยู่ห่างไกลต่อการกำหนดนโยบาย ต่างประเทศมากที่สุด อาจเรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้ กระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย หรือตัวนโยบาย (Policy), ปัจจัยด้านบุคคล (Individual), ตัวผู้นำ (Elite) ปัจจัยเกี่ยวกับสถาบัน และองค์กรที่มีอยู่ (Establishment), ปัจจัยด้านการเมืองและรัฐบาล (Political – Government), ปัจจัยด้านสังคม (Societal), ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Cultural), นโยบายต่างประเทศอื่นๆ (Other's Policies), ปัจจัยเกี่ยวกับระบบระหว่างประเทศ (Systematic), และปัจจัยเชื่อมโยงอดีตถึงปัจจุบัน และอนาคต (Linkage) (ภาพที่ 2.3)

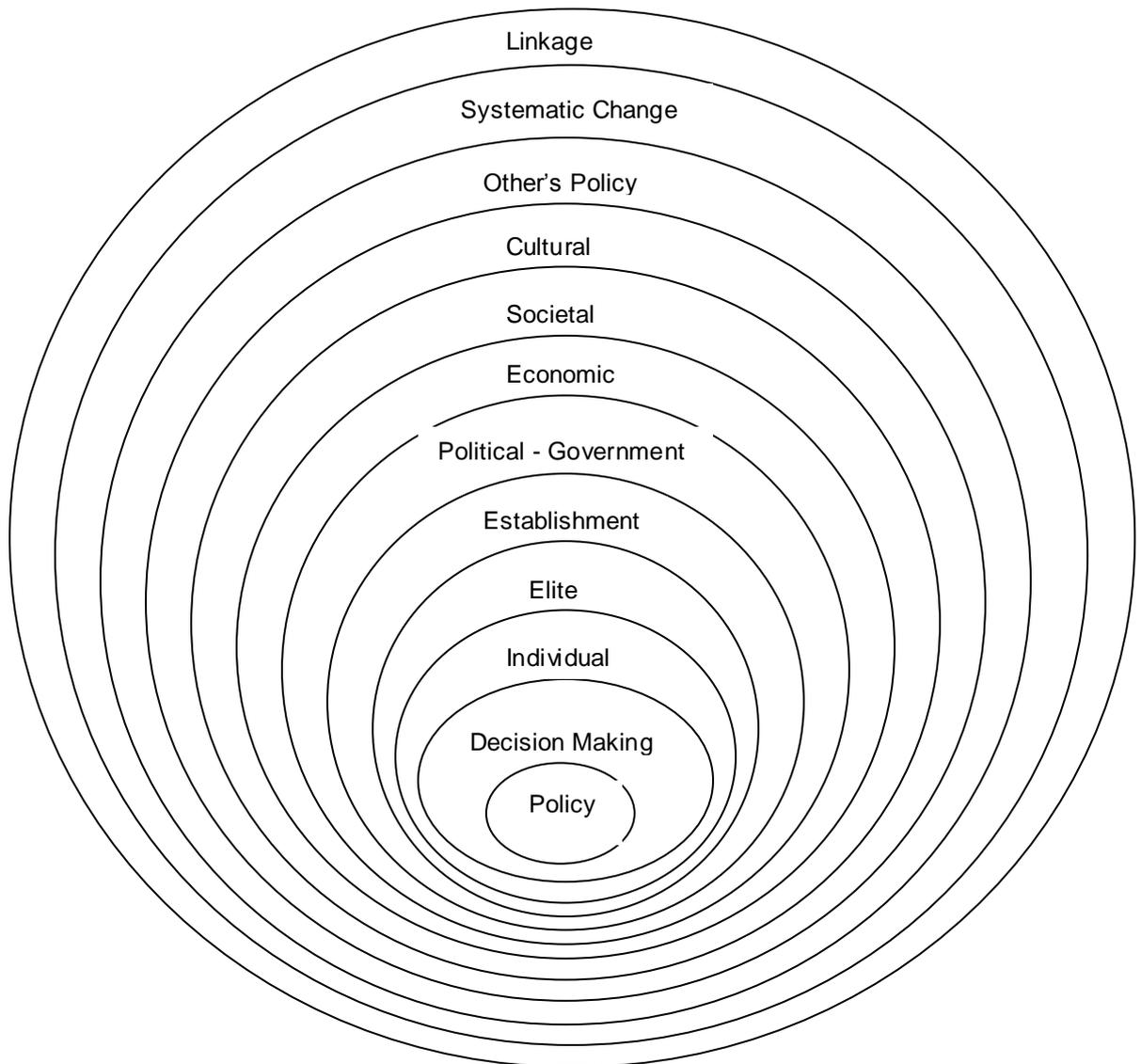
ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอกล่าวสรุปตัวแปรเหล่านี้ ว่าอาจแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ ตัวแปร ภายใน ตัวแปรภายนอก และระบบระหว่างประเทศ

สำหรับกระบวนการตัดสินใจ (Decision – making Process) ถือเป็นตัวแปรแทรก (Intervene Variable) ซึ่งเป็นตัวแปรที่เข้ามาแทรกอยู่ระหว่าง ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ทั้ง 11 ตัวที่กล่าวมา กับตัวแปรตาม (Dependent Variable) หรือผลผลิตนโยบาย ต่างประเทศ โดยปัจจัยเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละบุคคล การได้มาซึ่งข้อมูลของผู้ตัดสินใจ เป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ การรับรู้ (Perception) และความคาดหวังของผู้ตัดสินใจ ระดับ ความเสี่ยงในการตัดสินใจ คุณค่าของการตัดสินใจ และลักษณะของประเด็น⁹ และในท้ายที่สุด เมื่อมีผลผลิตนโยบายต่างประเทศออกมาแล้ว และนำไปปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Feedback) จากนโยบายดังกล่าว ทำให้ต้องมาพิจารณาตัวแปรอิสระ ทั้งตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอกอีกครั้ง เพื่อกำหนดเป็นนโยบายต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง¹⁰

⁹Ibid., p. 181.

¹⁰Ibid., p. 47.

ภาพที่ 2.3
 ระยะห่างของปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ¹¹

เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับกรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศที่ แมคโกแวน และ ซาปิโร ซึ่งได้กำหนดตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศเอาไว้ 11 ตัวแปร ซึ่งหากเราต้องการทราบว่าอะไรเป็นตัวแปรที่ทำให้ประเทศใดประเทศหนึ่งกำหนดนโยบายต่ออีก

¹¹ibid., p. 48.

ประเทศในแต่ละเวลานั้น เราจำเป็นต้องศึกษาตัวแปรต่างๆ ที่ แมคโกแวน และ ชาปิโร ได้กำหนดไว้ ผู้เขียนมองว่า กรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของ แมคโกแวน และ ชาปิโร นั้นมีความครอบคลุมที่จะนำมาใช้ในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มระบอบภวอูลีบาน แต่เนื่องจากในแต่ละช่วงเวลา ตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานก็มีระดับความสำคัญที่ต่างกันไป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเลือกวิเคราะห์ตัวแปรที่สำคัญ 7 ตัวแปรมาวิเคราะห์ นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มรัฐบาลภวอูลีบาน ได้แก่ 1) Individual Variable (ตัวแปรเกี่ยวกับบุคคล) 2) Political Variable (ตัวแปรทางการเมือง) 3) Establishment variables (ตัวแปรเกี่ยวกับสถาบัน และองค์กรที่มีอยู่) 4) Societal and Cultural Variable (ตัวแปรเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม) 5) Economic Variable (ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ) 6) Linkage Variable (ตัวแปรเชื่อมโยงอดีต - ปัจจุบัน - อนาคต) หรือความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ มาจนถึงปัจจุบัน (ประเด็นเส้นแบ่งเขตดูราน และการเรียกร้องการจัดตั้งรัฐปุกตูนิสถาน) 7) Other's Policies (นโยบายของประเทศอื่น ๆ) ได้แก่ นโยบายของอินเดีย และสหรัฐ ฯ

แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest)

ฮันส์ เจ มอร์เกนทอ (Hans J. Morgenthau)¹² ได้ให้ความหมายของ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ในทางปฏิบัติไว้ว่า การที่รัฐหนึ่งดำเนินนโยบายใด ๆ ก็โดยวัตถุประสงค์ที่ต้องการปกป้องอธิปไตย ระบอบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ภาษา เชื้อชาติ ของตนไว้ จากการรุกรานของชาติอื่น รัฐต่าง ๆ อาจดำเนินนโยบายร่วมมือกันถ่วงดุล หรือเป็นพันธมิตรกันโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ มอร์เกนทอ (Morgenthau) เห็นว่า รัฐจะดำเนินนโยบายต่างประเทศบนรากฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ และแต่ละรัฐจะทำทุกประการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ นอกจากนี้ มอร์เกนทอ (Morgenthau) ยังจำแนกนโยบายที่ใช้ปกป้อง และแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติไว้ 3 รูปแบบ คือ นโยบายรักษาอำนาจ (Policy designed to preserve the status quo) นโยบายขยายอำนาจ (Policy designed to achieve imperialistic expansion)

¹²Theodore A. Coulombis and James H. Wolfe, Introduction to International Relations: Power and Justice, fourth edition, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1978), p. 78.

ซึ่งเป็นกรขายอำนาจทั้งทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งนโยบายแสดงอำนาจ เพื่อศักดิ์ศรี (policy designed to prestige) นโยบายนี้จะไม่ใช่อำนาจปฏิบัติโดยตรง แต่จะเป็นการใช้ศิลปะในการแสดงแสนยานุภาพของชาติตนให้ชาติอื่นยำเกรง

โจเซฟ แฟรงเคิล (Joseph Frankel) ได้ให้ความหมายของผลประโยชน์แห่งชาติเอาไว้ว่าการที่รัฐพยายามจะปกป้องอธิปไตยและการดำรงอยู่ของชาติเอาไว้ทุกวิถีทาง รวมทั้งการเสริมสร้างเกียรติภูมิแห่งชาติ ความมั่นคง และความอยู่รอดของรัฐโดยปราศจากภัยคุกคามจากศัตรูภายนอก และจะต้องดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐตนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกับผลประโยชน์ของรัฐอื่น ผู้นำจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติของตนเป็นหลัก¹³

เจมส์ เอน โรสนาว (James N. Rosenau) ได้อธิบายตามความหมายตามวิชาการเอาไว้ว่า ผลประโยชน์ชาติใช้วิเคราะห์การเมืองและวิเคราะห์การกระทำทางการเมือง เพื่ออธิบายหรือประเมินแหล่งที่มาของนโยบายต่างประเทศ ส่วนในการวิเคราะห์การกระทำทางการเมือง เขาได้ใช้แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ เป็นวิถีทางในการตัดสินใจ ประกาศ หรือกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ดี โรสนาว ก็ไม่ได้กำหนดความหมายที่ชัดเจนของแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ แต่ก็ได้ให้ความหมายผลประโยชน์แห่งชาติอย่างกว้างๆเอาไว้ว่า หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับรัฐชาติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁴

ส่วน ฮอนเดอร์มาน อ้างคำกล่าวของ โรเบิร์ต ออสกู๊ด ว่า “ผลประโยชน์แห่งชาติถูกเข้าใจว่าหมายถึงเรื่องราวต่างๆของรัฐที่ถูกให้คุณค่าแก่ผลประโยชน์ของชาติเท่านั้น” เขามองว่าผลประโยชน์แห่งชาติ มีความหมายเดียวกับอัตตานิยมแห่งชาติ และเป็นแรงดลใจจากอัตตานิยมแห่งชาติ และแสดงออกในรูปการจัดการเรื่อง ความอยู่ดีกินดีของคนในชาติของตน เป็นความรักตัวเองที่ถ่ายโอนไปสู่กลุ่มคนในชาติ และเป็นตัวนำให้คนในชาติเกิดความพยายามเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว¹⁵

¹³ Joseph Frankel, International Relations in a Changing World, (Oxford, New York: Oxford University Press, 1979), p. 86.

¹⁴ James N. Rosenau, “National Interest”, in International Encyclopedia of the Social Science, edited by David L. Sills, (New York: The McMillan Company & The Free Press, 1968), p. 34.

¹⁵ Fred A. Sondermann, “The Theory of the National Interest,” in The Theory and Practice of International Relations, edited by William C. Olson, eighth edition, (New Jersey: Prentice-Hall, 1991), p. 37.

ขณะที่ชาร์ล โอ เลิร์ช กับ अबดุล เอ ซาอิด (Charles O. Lerche and Abdul A. Said) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ผลประโยชน์ของชาติพื้นฐานของทุกรัฐควรประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ¹⁶ ดังนี้

1. **การดำรงอยู่ของชาติ (Self-preservation)** ซึ่งหมายถึงการดำรงรักษาปัจจัยความเป็นชาติ อันได้แก่ รัฐบาล ดินแดน ประชาชน และอำนาจอธิปไตย ปัจจัยนี้ถือเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานของนโยบายต่างประเทศ เป็นวัตถุประสงค์ที่ทุกรัฐมีเหมือนกัน และถือเป็นผลประโยชน์ ที่ทุกรัฐมีส่วนร่วมในการปกป้องประชาชนและดินแดนของตน

2. **ความมั่นคงปลอดภัย (Security)** ซึ่งหมายถึงการที่รัฐจะดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ เพื่อให้รัฐของตนดำรงอยู่ต่อไปโดยแต่ละรัฐจะมีเป้าหมายของความมั่นคงปลอดภัย ด้วยการป้องกันและลดภัยคุกคามที่มีต่อรัฐตน ซึ่งถือว่าเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานแรกของนโยบายต่างประเทศเช่นกัน เป็นเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทุกรัฐมีโดยการป้องกันตัวเอง (Self Preservation) เนื่องจาก ในระบบการเมืองระหว่างประเทศนั้น การคงอยู่ของแต่ละรัฐไม่มีอะไรที่แน่นอน

3. **การแสวงหาการกินดีอยู่ดี (Well-being)** หมายถึง การที่รัฐจะดำเนินการเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในรัฐให้มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยสามารถวัดได้จากเศรษฐกิจของประเทศ คือผลผลิตมวลรวมของประเทศชาติ (Gross National Product) อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Rate of Economic Gross) ดังนั้นเพื่อให้แต่ละรัฐมีความพึงพอใจต่อเป้าหมายเบื้องต้น แต่ละรัฐก็จะพยายามปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชากรของตนเองต่อไป โดยในทางปฏิบัติและทางแนวคิดนั้น การกินดีอยู่ดี (Well-being) หมายถึงสวัสดิการส่วนรวม ไม่ใช่ของปัจเจกชน

4. **การเสริมสร้างเกียรติภูมิของชาติ (Prestige)** หมายถึง การที่รัฐหนึ่งจะแสดงออกด้วยการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้รัฐอื่นเกิดความชื่นชม ประทับใจและแสดงออกถึงการยอมรับและเคารพต่อรัฐตน

5. **อุดมการณ์ของชาติ (Ideology)** หมายถึงการที่รัฐหนึ่ง ๆ ซึ่งมีความเชื่อถือในอุดมการณ์ใด ก็พยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น โดยเป็นเป้าหมายที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับบางรัฐ ไม่ว่าจะเป็นรัฐใหญ่หรือรัฐเล็ก เพื่อส่งเสริม หรือปกป้องอุดมการณ์ของชาติตนเอาไว้ ให้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของพวกเขาด้วย

¹⁶ Charles O. Lerche and Abdul A. Said, Concept of International Politics, second edition, (New Jersey: Prentice-Hall, 1970), pp. 28-30.

6. การแสวงหาอำนาจ (Power) ได้แก่ การที่ทุกรัฐจะต้องมีอำนาจ คือขีดความสามารถที่รัฐชาติหนึ่ง ๆ จะกระทำตามเจตนารมณ์ของตนเองได้ ซึ่งอำนาจที่ทุกรัฐต้องมีอย่างน้อยที่สุดคือการอยู่รอดของชาติและการคงอำนาจอธิปไตยของตนเองไว้ได้ โดยอำนาจเป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญ ที่จะทำให้รัฐชาติเป้าหมายที่กล่าวมาเบื้องต้นทั้ง 5 ประการ หากรัฐมีอำนาจมากก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่กล่าวมาได้มาก แต่หากรัฐมีอำนาจน้อยก็จะบรรลุเป้าหมายเพียงเล็กน้อยหรือบรรลุเพียงบางประการ

ส่วน Donald E. Nuechterlein ได้ศึกษาระดับความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติที่ต้องพิจารณาออกเป็น 4 ระดับ¹⁷ ดังนี้

1) **ระดับสำคัญอย่างยิ่งยวด (Survival Interests)** เป็นเหตุการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อบูรณภาพแห่งดินแดน ที่อาจเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน

2) **ระดับสำคัญยิ่ง (Vital Interests)** เป็นสถานการณ์ที่ผู้กำหนดนโยบายยังคงมีช่วงเวลาเพียงพอที่จะปรึกษาหารือกับประเทศที่เป็นพันธมิตร หรือต่อรองกับประเทศที่เป็นศัตรู

3) **ระดับความสำคัญเป็นหลัก (Major Interests)** เป็นสถานการณ์ที่มีความสำคัญแต่ไม่กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชากร และสามารถที่จะใช้วิธีการเจรจาต่อรองมากกว่าเลือกใช้วิธีการเผชิญหน้า

4) **ระดับความสำคัญเป็นรอง (Peripheral Interest)** เป็นสถานการณ์ที่ไม่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อประเทศชาติ แต่ก็ต้องรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวเอาไว้

ผลประโยชน์แห่งชาติ ถูกประเทศต่าง ๆ นำมากล่าวอ้างอยู่เสมอในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงทำให้การให้คำจำกัดความของคำว่า “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ครอบคลุมกว้างขวาง Hans J. Morgenthau จึงพยายามแบ่งลักษณะของผลประโยชน์แห่งชาติออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ผลประโยชน์ของรัฐเดียว และผลประโยชน์ของรัฐ 2 รัฐหรือหลายรัฐ¹⁸

¹⁷Donald E. Nuechterlein, *United State National Interests in a Changing World*, (Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky, 1973), pp. 10-29.

¹⁸Thomas W. Robinson, “National Interests”, in *International Politics and Foreign Policy*, edited by James N. Rosenau, (New York: The Free Press, 1969), pp. 184 – 185.

ผลประโยชน์ของรัฐเดี่ยว ได้แก่

1) **ผลประโยชน์ในขั้นแรก (Primary Interests)** คือการปกป้องรักษาการดำรงอยู่ของรัฐทั้งทางด้านการเมือง เอกลักษณะทางวัฒนธรรม และค่านิยม รวมทั้งการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก โดยทุกชาติจะยึดถือ และพิทักษ์ผลประโยชน์ในข้อนี้ได้เหมือนกัน

2) **ผลประโยชน์ในขั้นรองลงมา (Secondary Interests)** เป็นผลประโยชน์ที่มีส่วนในการคงไว้ซึ่งผลประโยชน์ขั้นแรก เช่น การคุ้มครองพลเรือนของตนที่อยู่ในต่างประเทศ และการรักษาสีทธิของความสัมพันธ์ทางการทูตของนักการทูตของชาติตน

3) **ผลประโยชน์ถาวร (Permanent Interest)** เป็นผลประโยชน์ที่ต้องคำนึงถึงตลอดเวลา และเป็นเวลานาน แต่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างช้าๆ เช่น อังกฤษเคยมีผลประโยชน์ เรื่องเสรีภาพในการเดินเรือในทะเล ไนลอนน้ำชายฝั่งเป็นเวลานานหลายศตวรรษ

4) **ผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงได้ (Variable Interests)** เป็นผลประโยชน์เฉพาะในช่วงเวลานั้นๆ ที่เลือกเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยจะขึ้นอยู่กับบุคลิกของผู้นำ มติมหาชน ผลประโยชน์เฉพาะ พรรคพวกทางการเมือง รวมทั้งวิถีทางศีลธรรมและการเมืองของชาตินั้นๆ โดยผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงได้นี้อาจแปรเปลี่ยนมาจากผลประโยชน์ในขั้นแรกหรือผลประโยชน์ถาวร

5) **ผลประโยชน์ทั่วไป (General Interests)** เป็นผลประโยชน์ที่ชาติต่าง ๆ สามารถนำมาปรับใช้ได้หลายๆด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า ความสัมพันธ์ทางการทูต กฎหมายระหว่างประเทศ เช่นผลประโยชน์ของอังกฤษในการรักษาดุลแห่งอำนาจในยุโรป

6) **ผลประโยชน์ที่จำเพาะเจาะจง (Specific Interests)** เป็นผลประโยชน์ที่สืบเนื่องมาจากผลประโยชน์ทั่วไป เช่นการที่อังกฤษรู้สึกว่าการเป็นเอกราชของประเทศเบลเยียม ลักเซมเบิร์กและเนเธอร์แลนด์ เป็นสิ่งสำคัญในการรักษาดุลแห่งอำนาจในยุโรปเอาไว้

ส่วนผลประโยชน์ระหว่าง 2 รัฐหรือหลายรัฐ ได้แก่

1) **ผลประโยชน์แห่งชาติที่มีร่วมกันหรือเหมือนกัน (Identical Interests)** คือผลประโยชน์ที่ชาติต่างๆมีร่วมกัน (อาจเป็นผลประโยชน์ 1 ใน 6 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น) เช่น การที่อังกฤษ และ สหรัฐฯ เห็นร่วมกันในการไม่ทำให้ทวีปยุโรปตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่ง

2) **ผลประโยชน์ที่เสริมซึ่งกันและกัน (Complementary Interests)** เป็นผลประโยชน์ที่แต่ละชาติมีผลตอบแทนซึ่งกันและกันอยู่ ซึ่งอาจทำให้ชาติต่าง ๆ มีความเห็นตรงกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น อังกฤษเคยมีผลประโยชน์ในความเป็นเอกราชของ โปรตุเกส จากสเปน โดย

อังกฤษใช้โปรตุเกสเป็นเครื่องมือในการควบคุมภูมิภาคแถบมหาสมุทรแอตแลนติก และคาบสมุทรไอบีเรียน ส่วนโปรตุเกสก็ได้รับประโยชน์จากอังกฤษ โดยใช้อังกฤษเป็นเครื่องมือ ในการป้องกันภัยจากสเปน เป็นต้น

3) ผลประโยชน์ที่ขัดกัน (Conflicting Interests) เป็นผลประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากข้อ 1 และข้อ 2 ข้างต้น เนื่องจากเป็นผลประโยชน์ที่รัฐต่าง ๆ มีไม่ตรงกัน หรือขัดแย้งกัน ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เวลา วิธีทางการทูต ซึ่งอาจกลายเป็นผลประโยชน์ที่เสริมกันหรือร่วมกันก็ได้ และผลประโยชน์ที่แต่ละชาติมีส่วนร่วม หรือที่เสริมกันก็อาจกลายเป็นผลประโยชน์ที่ขัดกันก็ได้

ดังนั้น เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ อันเป็นสิ่งที่ทุกรัฐคำนึงถึงในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติเพียงแนวคิดเดียวนั้น ไม่ครอบคลุมพอที่จะนำมาวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานในยุคหลังระบอบภูลีบาน เนื่องจาก นอกจากผลประโยชน์แห่งชาติแล้วยังมีตัวแปรอื่น ๆ อีกที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว ดังนั้น ผู้เขียนจึงใช้กรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของ แมคโกแวน และ ซาปิโร มาเป็นกรอบการวิเคราะห์หลักในการศึกษา และนำแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติมาเป็นแนวคิดที่ใช้เสริมการวิเคราะห์ให้มีความครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

และเนื่องจากในแต่ละช่วงเวลาตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานก็มีระดับความสำคัญที่ต่างกันไป ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอเลือกวิเคราะห์ตัวแปรที่สำคัญ ๆ มาวิเคราะห์ นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานหลังการโค่นล้มรัฐบาล ภูลีบาน อาทิ 1) Individual Variable (ตัวแปรเกี่ยวกับบุคคล) 2) Political Variable (ตัวแปรทางการเมือง) 3) Establishment variables (ตัวแปรเกี่ยวกับสถาบันและองค์กรที่มีอยู่) 4) Societal and Cultural Variable (ตัวแปรเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม) 5) Economic Variable (ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ) 6) Linkage Variable (ตัวแปรเชื่อมโยงอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต) หรือ ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศมาจนถึงปัจจุบัน (ประเด็นเส้นแบ่งเขตดูราน และการเรียกร้องการจัดตั้งรัฐปุกตูนิสถาน) 7) Other's Policies (นโยบายของประเทศอื่น ๆ) ได้แก่ อินเดีย และสหรัฐ ฯ

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษา ค้นคว้า พบว่ายังไม่มีการเขียนและงานวิจัยเกี่ยวกับ “นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานหลังโค่นล้มระบอบฏอลิบาน (Taliban)” โดยตรง ในลักษณะเดียวกับผู้วิจัยที่กำลังจัดทำ อย่างไรก็ตามก็ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบางส่วน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ โดยผู้เขียนได้แยกเป็นผลงานการเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการเมือง – ความมั่นคง และด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

การทบทวนวรรณกรรมด้านการเมืองและความมั่นคง

ริซวาน ฮุซเซน (Rizwan Hussain)¹⁹ ได้ศึกษา เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของปากีสถานกับระบอบฏอลิบาน ในอัฟกานิสถาน โดยศึกษาผ่านมุมมองด้านประวัติศาสตร์ทางการเมืองจากการศึกษาเขาพบว่า ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานนั้นเป็นผลพวงจากการปกครองของอังกฤษในช่วง ศตวรรษที่ 19-20²⁰ รวมทั้งประเด็นปัญหาในเรื่อง เส้นแบ่งเขตดูราน การเรียกร้องให้จัดตั้งรัฐปุชตุนิสถาน ซึ่งส่งให้ความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ประเทศยังคงเย็นชาและมีความขัดแย้งกันอยู่ ฮัสเซน พยายามเชื่อมโยงวิกฤตในอัฟกานิสถานเข้ากับการเมืองภายในของปากีสถาน และในทศวรรษที่ 1990 มหาอำนาจภายนอกก็เริ่มกลายเป็นตัวแปรสำคัญต่อการเมืองภายในของอัฟกานิสถานอีกครั้ง โดยเฉพาะในช่วงการขึ้นมาสู่อำนาจของฏอลิบาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจภายนอก รวมทั้งจากปากีสถาน อย่างไรก็ตาม ไซว่า ฏอลิบาน (Taliban) จะยอมรับการครอบงำของปากีสถาน และยอมทำตามข้อเรียกร้องของปากีสถานทุกอย่าง ซึ่งนี่ถือเป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ทำให้ปากีสถานหันไปให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการโค่นล้มระบอบฏอลิบานหลังเกิดเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ทั้งนี้ ฮัสเซนได้สรุปเอาไว้ว่า ความสัมพันธ์ที่เข้าใจกันได้ยากระหว่างปากีสถานกับอัฟกานิสถานจะยังคงดำเนินต่อไป โดยจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐฯ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของ

¹⁹Rizwan Hussain, Pakistan and the Emergence of Islamic Militancy in Afghanistan, (Ashgate publishing Limited: England, 2005).

²⁰นโยบายการแบ่งแยกแล้วปกครอง (Divide and Rule) ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเส้นพรมแดนดูราน (Durand Line) ซึ่งเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาระหว่างประเทศปากีสถานและอัฟกานิสถานมาตั้งแต่ปากีสถานได้รับเอกราชในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ.1947 มาจนถึงปัจจุบัน

ปากีสถานจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก (อัฟกานิสถาน และอินเดีย) สำหรับปากีสถาน ความมั่นคงทางการทหารถูกยึดเหนี่ยวโดย ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสามัคคีปรองดองกันในสังคม และเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งไม่อาจบรรลุได้ในอนาคตอันใกล้ ความขัดแย้งในอนาคตของอัฟกานิสถานจะยังคงดำเนินต่อไป และจะยังมีการต่อสู้ระหว่างประเทศต่าง ๆ เพื่อมีอิทธิพลเหนืออัฟกานิสถาน อีกทั้งความเชื่อมโยงทางเชื้อชาติและศาสนาของประชาชนชาวอัฟกานิสถานกับประเทศเพื่อนบ้าน ก็ยังคงมีต่อไป

คาวาร์ ฮุซเซน (Khawar Hussain)²¹ ศึกษานโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถาน ตั้งแต่ปากีสถานได้รับเอกราช ค.ศ. 1947 – 2001 โดยเขามองว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง ปากีสถานกับอัฟกานิสถาน ยังคงหมองมัว เนื่องจาก ขบวนการกู้ชาติของอัฟกานิสถาน ได้เรียกร้องการจัดตั้งรัฐปฐมนิสถาน และการที่อัฟกานิสถานไม่ยอมรับ เส้นแบ่งเขตคูราน ในฐานะพรมแดนระหว่างประเทศ ทำให้ตั้งแต่ ค.ศ. 1947 ทั้ง 2 ประเทศ ได้เข้าแทรกแซงกิจการภายในของกันและกันมาโดยตลอด เมื่อสหภาพโซเวียตรุกรานอัฟกานิสถาน ใน ค.ศ. 1979 ก็บีบให้ปากีสถานเข้าสู่การทำสงครามตัวแทน (Proxy War) ในอัฟกานิสถาน ด้วยการสนับสนุนของประเทศตะวันตก และพันธมิตรอาหรับ โดยการให้ความช่วยเหลือแก่กองกำลังของนักรบศาสนา มุญาฮิดีน (Mujahideens) ในการต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียต และตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น ปากีสถานก็ดำเนินนโยบายเชิงรุกต่ออัฟกานิสถาน โดยสนับสนุนรัฐบาลฏอลิบาน และด้วยผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของปากีสถานในอัฟกานิสถาน ทำให้ยังคงจำเป็นต้องมีรัฐบาลที่เป็นมิตรในคาบูล โดยหลังเหตุการณ์ 9/11 ปากีสถานได้ยกเลิกการสนับสนุนระบอบฏอลิบาน และเข้าร่วมกับกองกำลังผสมที่นำโดยสหรัฐ ฯ ปรามปรามกลุ่มอัล - กออิดะฮ์ (Al Qaeda) ในอัฟกานิสถาน นอกจากนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า ความไร้เสถียรภาพในอัฟกานิสถาน จะนำไปสู่การจลาจลฉุนวายเป็นปากีสถานและเศรษฐกิจของอัฟกานิสถานจะสามารถยืนด้วยเท้าของตัวเองได้ ก็ต่อเมื่อเกิดสันติภาพ และเสถียรภาพในประเทศ สำหรับผู้อพยพชาวอัฟกันจะยังคงเป็นภาระต่อเศรษฐกิจที่เปราะบางของปากีสถานต่อไป จึงอาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงและความมั่งคั่งของอัฟกานิสถาน ถือเป็น ผลประโยชน์ ของปากีสถานด้วย ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเสนอแนะให้ปากีสถานมุ่งปกป้อง

²¹Khawar Hussain, "Pakistan's Afghanistan Policy", (Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey California, 2005).

ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของตน แต่ควรละเว้นการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของ อัฟกานิสถานในอนาคตและสหรัฐ ฯ ควรจะยังคงเกี่ยวพันในอัฟกานิสถานเพื่อรักษาเสถียรภาพในภูมิภาคและให้ความช่วยเหลือแก่อัฟกานิสถานต่อไป เพื่อให้มั่นใจว่าจะไม่มีการแทรกแซงจาก ตัวแสดงอื่นในภูมิภาค และที่สำคัญที่สุด คือ การช่วยจัดการประเด็นเส้นแบ่งเขตดูราน และผู้เขียน เชื่อว่าผลประโยชน์ของปากีสถานและอัฟกานิสถานสามารถที่จะเข้ามาบรรจบกัน และนำไปสู่ ความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรต่อกันได้ จึงแนะนำให้ใช้นโยบายฟื้นฟูความเชื่อใจระหว่างกัน

เฟเดอริก เกรส (Frederic Grace)²² ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปากีสถานกับอัฟกานิสถานหลังเหตุการณ์ 9/11 โดยเขาได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการของสถานการณ์ ในอัฟกานิสถาน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าหลังการโค่นล้มระบอบ ฏอลิบาน (Taliban) ทั้ง 2 ฝ่าย ยังคงกล่าวหาซึ่งกันและกัน ว่าอีกฝ่ายก้าวท้าวกิจการภายในของอีกฝ่าย โดยผู้เขียนเห็นว่า ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของปากีสถานขึ้นอยู่กับเสถียรภาพภายในอัฟกานิสถาน และ ปัญหาวาทิสถาน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ประเทศ โดยอัฟกานิสถาน มองว่า วาซิริสถานเป็นสถานที่ซ่อนสมุขของขบวนการก่อการร้าย อัล - กออิดะฮ์ และกองกำลังฏอลิบาน และใช้เป็นฐานปฏิบัติการในการโจมตีกรุงคาบูลหลายครั้ง ปัจจัยวาทิสถานจึงทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างสองประเทศในช่วงนี้มีความตึงเครียด นอกจากนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงอัฟกานิสถาน ในมุมมอง ของปากีสถาน ที่มองว่า อัฟกานิสถานมีความสำคัญ เนื่องจาก เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของ ปากีสถานต่ออินเดีย และปัญหาชนเผ่าปุซตุน ถือเป็นแกนสำคัญในลัทธิชาตินิยมของชาวอัฟกัน ซึ่งกระทบต่อการสร้างชาติของปากีสถาน อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องการไม่ยอมรับ เส้นแบ่งเขตดูราน ของอัฟกานิสถาน ที่ยังคงเป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ยังคงเป็นประเด็นที่อ่อนไหวต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างกัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังมองว่า การยุติการปกครองโดยทหารในปากีสถาน อาจจะสามารถยุติการเผชิญหน้ากับ อินเดีย และทำให้สถานการณ์ตามแนวพรมแดน อัฟกานิสถานกับปากีสถานเบาบางลงได้

---

²²Frederic Grace. "Pakistan – Afghanistan Relations in the post – 9/11 Era." Carnegie Endowment for International Peace. Paper No. 72. <http://www.carnegieendowment.org/files/cp72_grare_final.pdf>. October 2006. [accessed 24 May 2009].

มาร์วิน จี เวินเปียม (Marvin G. Weinbaum)²³ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปากีสถานกับอัฟกานิสถานในช่วงที่สหภาพโซเวียตรุกรานอัฟกานิสถาน ค.ศ. 1979 จนกระทั่งถอนทหารออกไป ใน ค.ศ. 1989 การที่สหภาพโซเวียตรุกรานอัฟกานิสถาน ทำให้ปากีสถานกังวลเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการคุกคามด้านยุทธศาสตร์ที่สำคัญของปากีสถาน และทำให้มีผู้อพยพชาวอัฟกันกว่า 3.2 ล้านคน หลั่งไหลเข้ามาในปากีสถาน ซึ่งคุกคามความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้หลายคนมองว่า การรับผู้อพยพจำนวนมากจะก่อให้เกิดความแตกแยกทางการเมืองภายในประเทศด้วย ในช่วงนี้ปากีสถานจึงเป็นพันธมิตรทางด้านยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ ฯ เพื่อสกัดกั้นสหภาพโซเวียต โดยผ่านการให้ความช่วยเหลือและให้ที่หลบภัยแก่กลุ่มมูญาฮิดีน เพื่อต่อสู้กับสหภาพโซเวียต ดังนั้นหากความขัดแย้งในอัฟกานิสถานยุติลง ปากีสถานจะสามารถหลีกเลี่ยงความไม่มั่นคงทางพรมแดนด้านตะวันตก และหลีกเลี่ยงการเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็งระหว่างอินเดียกับอัฟกานิสถานในอนาคตได้ ที่ผ่านมปากีสถานพยายามจะแสดงบทบาทเป็นพี่ใหญ่ (Big Brother) ผู้เขียนจึงมองว่าปากีสถานควรปฏิบัติต่ออัฟกานิสถานในฐานะเป็นประเทศที่เท่าเทียมกันในภูมิภาค ไม่ควรแสดงท่าทีที่จะครอบงำอัฟกานิสถาน เพราะไม่ว่ากลุ่มใดก็ตามที่ขึ้นมาอำนาจในอัฟกานิสถาน ย่อมมั่นใจที่จะยื่นหัตถ์การตัดสินใจด้วยตนเอง มากกว่าที่จะอยู่ภายใต้การครอบงำของปากีสถาน

อุมมา ซิงห์ (Uma Singh)²⁴ ได้ศึกษา ความเกี่ยวพันของกองทัพ ในการให้การสนับสนุนกลุ่ม มูญาฮิดีน (Mujahideen) ชาวอัฟกัน การลักลอบค้ายาเสพติด และปัญหาผู้อพยพชาวอัฟกัน ต่อสังคมและการเมืองในปากีสถาน โดย อุมมา ซิงห์ มองว่า นายพลเซีย อุลฮัก ใช้ปัญหาในอัฟกานิสถานเพื่อต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียต และเพื่อสร้างความชอบธรรมในการประกาศกฎอัยการศึก รวมทั้งเพื่อให้รัฐบาลของเขาได้รับความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการทหารจากสหรัฐฯ ฯ อย่างต่อเนื่อง โดยปากีสถานได้ให้สถานที่หลบภัยและความช่วยเหลือแก่กลุ่มมูญาฮิดีนชาวอัฟกัน โดยเฉพาะกลุ่มของฮิคมัตยาร์ ซึ่งถือ เป็นกลุ่มที่ดีและมีระเบียบวินัยที่สุด

---

²³Marvin G. Weinbaum, "Pakistan and Afghanistan the Strategic Relationship", *Asian Survey* Vol.31 No.6 (June 1991).

²⁴Uma Singh. "Afghanistan Crisis: Regional implications and impact on Pakistan's polity." *Afghanistan: Factor in Central and South Asian Politics*. <<http://www.kashmir-information.com/Afghanistan/USingh.html>>. [accessed September 2008].

ในบรรดากลุ่มต่อต้านที่มีฐานอยู่ที่เปซาวาร์ แต่ภายหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง ปากีสถานก็ถูกโดดเดี่ยวจากสหรัฐ ฯ ส่วนประเด็นเรื่องผู้อพยพนั้นแม้ว่าพวกเขาเป็นเหยื่อของวิกฤติในอัฟกานิสถาน แต่พวกเขาก็กลายเป็นกลุ่มที่สิ้นคลอนความมั่นคงปากีสถาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจของปากีสถานอย่างมาก โดยพวกเขา มักจะยึดติดกับลักษณะทางด้านเชื้อชาติ และวัฒนธรรม และพยายามเรียกร้องสิทธิของตนเองมากขึ้น ให้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมือง เรื่องที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องยาเสพติด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงของปากีสถานมักเข้าไปเกี่ยวพันกับปัญหาเสพติด ผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดของปากีสถาน เชื่อว่าเงินจากการค้ายาเสพติด เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงระบบการเมือง โดยการสนับสนุนพรรคการเมือง และการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพวกเขา ภายหลังจากที่สหรัฐ ฯ ยุติความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวกรอง (Inter – Service Intelligence: ISI) ของปากีสถานบางส่วนก็เข้าร่วมในการค้าขายยาเสพติดด้วย ผู้เขียนจึงเชื่อว่า กองทัพของปากีสถานมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งในการลักลอบค้ายาเสพติด แต่ปากีสถานขาดองค์กรที่มีความสามารถที่จะจัดการกับกลุ่มมาเฟียที่ค้ายาเสพติด

เบอร์เน็ต รูบิน และ อับบาคาร์ ซิสซิก (Bernett R. Rubin and Abubakar Sissique)²⁵ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างปากีสถานและอัฟกานิสถานที่เป็นปรปักษ์กันมาช้านาน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากความขัดแย้งระหว่างอินเดียบอกอัฟกานิสถานในช่วงที่อังกฤษปกครองอยู่ ซึ่งรัฐบาลของอัฟกานิสถาน รวมทั้ง กลุ่มภูอลีบาน ไม่เคยยอมรับเส้นแบ่งเขตดูราน และยังคงเรียกร้องสิทธิของชาวปุกตุนและชาวบาลูช ในปากีสถานอีกด้วย จึงเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบันไม่ค่อยดีนัก และหลังการโค่นล้มระบอบภูอลีบาน ก็ยังคงเกิดการจลาจลโดยฝ่ายภูอลีบานและ อัล - กอฮิดะฮ์ ทั้งในปากีสถานและอัฟกานิสถานอย่างต่อเนื่อง ให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแย่งไปอีก ดังนั้นนโยบายของทั้ง 2 ประเทศจึงมีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของสหรัฐ ฯ กองกำลังนาโตและ ประชาคมระหว่างประเทศที่มีพันธะอยู่ในอัฟกานิสถาน ดังนั้น การที่สหรัฐ ฯ และมหาอำนาจภายนอกอื่น ๆ ต้องการจะสร้างระเบียบใหม่ และสร้างเสถียรภาพในอัฟกานิสถาน ควรร่วมมือกันหลายฝ่าย และควรร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาอีกหลายเรื่อง เช่น การฟื้นฟูเขตพื้นที่ชนเผ่าพาดตา การทำให้อัฟกานิสถานยอมรับเส้นแบ่งเขตดูราน

---

²⁵Barnett R. Rubin and Abubakar Sissique. "Resolving the Pakistan – Afghanistan Stalemate". Special Report No. 176. United State Institute of Peace. <<http://www.usip.org/files/resources/SROct06.pdf>>. October 2006. [accessed September 2008].

เป็นพรมแดนระหว่างประเทศ การให้อัฟกานิสถานสามารถเข้าสู่ท่าเรือของปากีสถาน การเปิดพรมแดน เพื่อการค้า การลงทุน และความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม การทำข้อตกลงโดยทั้ง 2 ประเทศ และอินเดีย ให้ปัญหาระหว่างอินเดียบกปากีสถาน แยกออกจากความสัมพันธ์ของอัฟกานิสถานกับทั้ง 2 ประเทศ รวมทั้งการทำข้อตกลงที่จะยุติการสนับสนุนและการให้ที่พักอาศัยแก่กลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านอีกฝ่าย และผู้เขียนได้เสนอว่า คาบูล และอิสลามาบัด ต้องกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงมากกว่าการความเป็นศัตรู

ริฟาอัต ฮัสเซน (Rifaat Hussain)²⁶ ได้เขียนเอาไว้ว่า แม้ปากีสถานและอัฟกานิสถานจะมีสภาพทางภูมิศาสตร์ เชื้อชาติ และความเชื่อร่วมกัน แต่ความสัมพันธ์ก็ไม่เคยราบรื่นเลย จากความหวังในช่วงที่ภูอลีบานปกครองอัฟกานิสถานเป็นเวลา 4 ปีนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความผันแปรในระดับความห่างเหินกับปากีสถาน อันเนื่องมาจากสาเหตุความขัดแย้งหลักทางประวัติศาสตร์ยังไม่ได้รับการแก้ไข ความตึงเครียดระหว่างทั้ง 2 ประเทศแสดงออกมาจากทัศนะทางยุทธศาสตร์และลักษณะทางชนชาติที่แตกต่างกัน จากความเชื่อในการเป็นรัฐกันชน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 อัฟกานิสถานจึงหลีกเลี่ยงการพึ่งพาต่างชาติเพื่อความอยู่รอด แต่ปากีสถานยังคงเป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจภายนอก และให้ความร่วมมือกับพันธมิตร เพื่อพิทักษ์และส่งเสริมความมั่นคง ดังนั้นลักษณะการพึ่งพาของนโยบายต่างประเทศของปากีสถานมีจุดยืนที่ตรงข้ามกับอัฟกานิสถาน ที่มีความเป็นอิสระมากกว่า รวมทั้งแต่ละประเทศมักจะมี ความเชื่อในเรื่องอิสลามที่แตกต่างกัน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงพลวัตของความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงในปฏิสัมพันธ์ระหว่างปากีสถานกับอัฟกานิสถาน โดยความสัมพันธ์เหล่านี้ถูกกำหนดโดย การแสวงหารัฐบาลที่เป็นมิตรในคาบูล ซึ่งจะทำให้ปากีสถานสามารถหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งกับอินเดีย และอัฟกานิสถาน เนื่องจากการเป็นศัตรูกับอัฟกานิสถานจะไม่รับใช้ผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของปากีสถาน ดังนั้นนโยบายของปากีสถานต่ออัฟกานิสถานจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ในแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป แต่ความต่อเนื่องของนโยบายคือ “การทำให้มีรัฐบาลที่เป็นมิตรในอัฟกานิสถาน”

²⁶Rifaat Hussain. “Pakistan’s Relations with Afghanistan: Continuity and Change”.

Strategic Studies Issue 22 Number 4. <www.issi.org.pk/journal/2002_files/no_4/article/3a.htm>.

Winter 2002. [accessed 22 September 2009].

พันเอก จุมพล เฉลยถ้อย ศึกษาเรื่อง “ผลประโยชน์แห่งชาติอินเดียและปากีสถานในกรณีพิพาทแค้วนฉัมมูและแคชเมียร์จากอดีตถึงปัจจุบัน”²⁷ โดยในงานชิ้นนี้ผู้เขียนได้ใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง และแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผู้เขียนได้สรุปงานนี้ว่า อินเดียและปากีสถาน มีความขัดแย้งกันทั้งทางด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม ในกรณีแค้วนฉัมมูและแคชเมียร์ เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดีย กับปากีสถานยังคงมีความขัดแย้งระหว่างกันมาโดยตลอด นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้เสนอวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวว่าควรแก้ปัญหาแบบพหุภาคี โดยให้ UN เข้ามาเป็นองค์กรหลัก และยังให้ความสำคัญกับสหรัฐ ฯ ในฐานะประเทศมหาอำนาจของโลก ให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

ศุภรา ยาวะโนภาส เขียน “นโยบายต่างประเทศอินเดียต่อสหรัฐ ฯ หลังสงครามเย็นในช่วงปี ค.ศ.1991-2004”²⁸ ซึ่งนำ กรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของ แมคโกแวน และซาปิโร และ แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา จากการศึกษาพบว่า แนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียต่อสหรัฐ ฯ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ โดยมีทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่การเมืองภายใน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตัวผู้นำของอินเดีย และปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของสหรัฐ ฯ รัสเซีย และปากีสถาน ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียต่อสหรัฐ ฯ ในยุคหลังสงครามเย็น และจากการที่ทั้ง 2 ประเทศ มีผลประโยชน์ที่สอดคล้องกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย หรือผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่สหรัฐ ฯ เป็นคู่ค้ารายใหญ่ของอินเดียอีกด้วย

ธันยธร กุศลกุล เรื่อง “นโยบายต่างประเทศของอิหร่านต่อภูมิภาคอ่าวเปอร์เซีย ในช่วง ค.ศ.1979 – 2000”²⁹ ได้นำ แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ ทฤษฎีการเมืองเกียวพัน และแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยผู้เขียนได้สรุปไว้ว่า

²⁷จุมพล เฉลยถ้อย, “ผลประโยชน์แห่งชาติอินเดียและปากีสถานในกรณีพิพาทแค้วนฉัมมูและแคชเมียร์จากอดีตถึงปัจจุบัน”, (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546).

²⁸ศุภรา ยาวะโนภาส, “นโยบายต่างประเทศอินเดียต่อสหรัฐ ฯ หลังสงครามเย็น ในช่วงปี ค.ศ.1991-2004”, (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

²⁹ธันยธร กุศลกุล, “นโยบายต่างประเทศของอิหร่านต่อภูมิภาคอ่าวเปอร์เซีย ในช่วงปีค.ศ.1979 – 2000”, (วิทยานิพนธ์ สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2547.

ภายหลังการปฏิวัติอิสลาม อิหร่านได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศภูมิภาคอ่าวเปอร์เซีย เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และทางด้านยุทธศาสตร์ โดยในการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ “ศาสนา” ถือเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายดังกล่าว

การทบทวนวรรณกรรมด้านเศรษฐกิจ

มาร์วิน จี เวินเบียม (Marvin G. Weinbaum)³⁰ มองว่า การมีเพื่อนบ้านที่เป็นอันตรายอย่างปากีสถานมาตั้งแต่อดีต ทำให้อัฟกานิสถานเลือกที่จะร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจเพื่อป้องกันประเทศ โดยมองว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดที่จะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้ประเทศ แต่ในทางตรงกันข้าม เสถียรภาพทางการเมือง และศักยภาพทางเศรษฐกิจของภูมิภาคจะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการฟื้นฟูอัฟกานิสถานอย่างไรก็ดี ก็มีบางรัฐที่ต้องการเข้าไปแทรกแซงในอัฟกานิสถาน ในสถานการณ์ความมั่นคงภายในประเทศ ส่วนปากีสถานและอิหร่าน ก็พยายามมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอัฟกานิสถาน โดยให้ความช่วยเหลือในการฟื้นฟูประเทศ แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของนโยบายทางด้านยุทธศาสตร์ของสหรัฐ ฯ อย่างไรก็ดีในปัจจุบันชาวอัฟกัน และประเทศอื่น ๆ เริ่มเชื่อกันอย่างแพร่หลายว่า ผลประโยชน์ของสหรัฐ ฯ จะลดลงอย่างรวดเร็ว และแม้ว่า อัฟกานิสถานจะเป็นทางแยกแห่งภูมิภาค สำหรับการค้า และการแบ่งสรรทรัพยากร แต่ยุคหลังฎอลีบานก็ถือว่าห่างไกลจากความคาดหวัง เศรษฐกิจแบบท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองที่เสื่อมถอย เป็นสิ่งที่สกัดกั้นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของอัฟกานิสถาน ผู้เขียนจึงมองว่า ภายหลังเหตุการณ์ 9/11 ประเทศในภูมิภาค โดยเฉพาะอัฟกานิสถาน –ปากีสถาน ดูเหมือนจะร่วมมือกันมากขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาค อย่างไรก็ดี จากการศึกษาผู้เขียนก็เห็นว่า ในภูมิภาคนี้ยังคงมีปัญหามากที่ต้องแก้ไข โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างอัฟกานิสถานกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งต้องช่วยกันฟื้นฟูอัฟกานิสถานต่อไป ซึ่งจะสามารถช่วยสร้างความมั่นคงในภูมิภาค รวมทั้งสร้างเงื่อนไขให้มีความร่วมมือและป้องกันไม่ให้เกิด การต่อต้านซึ่งก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในอนาคต ของประเทศในภูมิภาคด้วย

---

³⁰Marvin G. Weinbaum. “Afghanistan and Its Neighbors: An Ever Dangerous Neighborhood.” Special Report No. 162. United State Institute of Peace. <<http://www.usip.org/files/resources/sr162.pdf>>. June 2006. [accessed 22 September 2009].

ซี คริสเตียน แฟร์ (C. Christine Fair)³¹ มีความเห็นว่า ตลอดทศวรรษ 1990 ปากีสถานพยายามหล่อหลอมความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอิสลาม เพื่อขยายอิทธิพลทางการเมือง และเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางด้านการค้าการพาณิชย์ของประเทศในประเทศเอเชียกลาง และประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะการสนับสนุนระบอบฏอลีบานในอัฟกานิสถาน เนื่องจากปากีสถานมองอัฟกานิสถานเป็นทางผ่านสู่ประเทศเอเชียกลาง ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวถูกมองเป็นส่วนประกอบสำคัญของการแสวงหาดินแดนที่จะดำเนินยุทธศาสตร์เชิงลึก เพื่อต่อต้านอินเดีย หากเกิดการเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ ปากีสถานยังหวังว่า อัตลักษณ์และความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันยาวนานกับประเทศในเอเชียกลางจะทำให้พวกเขาต้อนรับการเข้ามาของปากีสถาน โดยเฉพาะการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรพลังงานไฟฟ้า และไฮโดรคาร์บอนในภูมิภาคนี้ แต่ความไร้เสถียรภาพในอัฟกานิสถาน เป็นอุปสรรคสำคัญต่อเป้าหมายนี้ ดังนั้น หลังเหตุการณ์ 9/11 ปากีสถานจึงได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับฏอลีบาน และร่วมมือกับสหรัฐฯ ทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าหากอัฟกานิสถานอยู่ในสภาวะสันติภาพ และมีความปลอดภัยรวมทั้งมีการสร้างระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ อาจทำให้ปากีสถานสามารถเข้าถึงตลาดในเอเชียกลางตามที่ต้องการได้ และอาจทำให้โครงการสร้างท่อก๊าซมีความเป็นไปได้

สุมิตา कुमार (Sumita Kumar)³² เขียนบทความเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างปากีสถานกับอัฟกานิสถาน โดยเขาชี้ให้เห็นว่า ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาการค้าระหว่างสองประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจะส่งผลในเชิงบวกต่อเสถียรภาพทางการเมืองของทั้งสองประเทศในระยะยาว แม้ว่าในระยะสั้นนี้ ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศจะยังคงตึงเครียด และสถานการณ์การเมืองจะยังคงยุ่งเหยิงก็ตาม นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า อัฟกานิสถานไม่เพียงแต่เป็นตลาดที่ถูกครอบงำโดยสินค้าและบริการของปากีสถาน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นดินแดนที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล แต่ยังเป็นดินแดนที่ปากีสถานมองว่าเป็นการควบคุมทางด้านยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ในขณะที่เดียวกันอัฟกานิสถาน ตระหนักดีถึงพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่มีลักษณะด้อยการพัฒนา

³¹C. Christine Fair, "Pakistan's Relations with Central: Asia: Is Past Prologue?", *The Journal of Strategic Studies* Vol. 31 No. 2 (April 2008): 201 – 227.

³²Sumita Kumar, "Pakistan-Afghanistan Relations: Stabilizing Politics Through Economics", *Strategic Analysis* Vol. 32 No. 2 (March 2008): 223 — 243.

รวมทั้งเศรษฐกิจชนเผ่าที่มีขนาดใหญ่ ทำให้ต้องพึ่งพาปากีสถานทั้งในด้านการจัดหาสินค้าและบริการมาบริโภคในประเทศ รวมทั้งการขนส่งสินค้าผ่านปากีสถานด้วย ดังนั้น ทั้งสองประเทศจึงตระหนักดีว่า ในระยะยาวหากใช้ความเชื่อมโยงกันทางด้านชาติพันธุ์ และภูมิรัฐศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกัน มากกว่าเหตุผลของความขัดแย้งทางการเมืองแล้ว ความมั่นคง และสันติภาพในภูมิภาคก็จะเกิดขึ้นอย่างถาวร และความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างปากีสถานกับอัฟกานิสถานที่เพิ่มขึ้น จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างสองประเทศในอนาคตด้วยเช่นกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่า งานวิจัยภายในประเทศยังไม่มีการศึกษา “นโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถาน ในช่วงตั้งแต่การโค่นล้มระบอบฏอลิบาน จนถึงปัจจุบัน” โดยส่วนใหญ่จะมุ่งให้ความสนใจประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคอย่างอินเดียมากกว่า แต่เนื่องด้วยผู้วิจัยมองเห็นถึงความสำคัญของปากีสถานในฐานะประเทศด้านหน้า ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐ ฯ ในอัฟกานิสถาน แต่ทั้ง ๆ ที่ปากีสถานมีความสอดคล้องกันทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา กับอัฟกานิสถาน แต่กลับให้ความร่วมมือกับสหรัฐ ฯ ในการโค่นล้มรัฐบาลฏอลิบาน จึงกลายเป็นประเด็นที่ผู้เขียนสนใจจะศึกษา ส่วนงานวิจัยและงานเขียนของต่างประเทศ ก็มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอยู่พอสมควร แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถาน ในแต่ละช่วงเวลาว่าเป็นอย่างไร และให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติของปากีสถานที่ทำให้ตัดสินใจดำเนินนโยบายต่ออัฟกานิสถาน ในช่วงเวลานั้น ๆ แต่ยังขาดการศึกษาถึงตัวแปรสำคัญอีกหลายประการที่มีอิทธิพลในการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถาน จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าในปัจจุบันปากีสถานดำเนินนโยบายอย่างไรต่ออัฟกานิสถาน และมีตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทิศทางที่กำหนดนโยบายต่างประเทศของปากีสถานต่ออัฟกานิสถาน หลังการโค่นล้มระบอบฏอลิบาน